

host

kateřina
tučková

žitkovské
bohyně

host

brno 2012

kateřina
tučková

žitkovské
bohyně

© Kateřina Tučková, 2012

© Host — vydavatelství, s. r. o., 2012 (elektronické vydání)

Fotografie s. 158 © SOkA Uherské Hradiště

Fotografie s. 408 © MAFRA, a. s.

ISBN 978-80-7294-649-5 (formát PDF)

ISBN 978-80-7294-650-1 (formát ePub)

ISBN 978-80-7294-651-8 (formát PDF pro čtečky)

ISBN 978-80-7294-652-5 (formát MobiPocket)

Dovnitř není pořádně vidět. Stoupá si na špičky, aby s nosíkem přilepeným na sklo nahlédla za záclonu zavěšenou z půlky okna. Mezi bohatými hlavicemi pelargonií, které se jindy kývají vyvěšené ven a dnes jsou z nepochopitelného důvodu uvězněné za skleněnými tabulkami, je tma. Ale ta tam bývá skoro vždycky. Malými okénky proniká do domu světlo jen za jasného dne.

Otočí se, aby přehlédla cestu stoupající k jejich chalupě. Surmena se taktak šourá, odjakživa nemůže na nohy a Jakoubek jí taky nepřidává. Je těžký, ona to ví, sama ho už skoro neunese.

Znovu se obrátí k oknu. Zdá se jí, že vidí nohy. Zpoza pece vykukují nohy, sotva od kolen dolů, ale ano, jsou to nohy obuté v těžkých černých holiňách.

— Vidím nohy! Tatínek je doma! křikne za sebe na Surmenu. — Tak přece je doma!

— Počkej, uхни, odsune ji Surmena s Jakoubkem v náručí, když konečně vystoupá až k ní. Dlaní si zacloní oči a přitiskne tvář k nejvyšší tabulce.

— No ba, je tam. Holomek.

Narovná se, nadhodí si Jakoubka na lokti a řekne: — Tak pojď, a když se otáčí, ještě je slyšet, jak si pro sebe mumlá: — Ten ať si mě nepřeje, ožrala.

Rázným krokem se vydá kolem hrubě nahozených zdí, ona těsně za jejími sukněmi. Kroky v mokré rozbředlé půdě čvachtají. Snaží se vskakovat do Surmeniných stop, ale nestačí jejímu rázu. Vrznou vrátka a i ona se jimi prosmýkne. Nechá je otevřené a běží kolem Surmeny ke dveřím domu, široká aktovka se jí na zádech kolíbá a nad ní poskakují dva štětinaté cůpky už jen s jednou mašlí. Před prahem se zastaví a s očima doširoka otevřenýma, s bradou spadlou se otočí k Surmeně. Vedle dveří stojí špalek, ale sekerka, obvykle v něm zaražená, chybí. Nafouklá těla kočky i koťat tam musí ležet už řadu hodin.

— To je Micka, řekne překvapeně, — to je naše Micka. A koťata. Ještě nám je ani nestihla ukázat!

Kočičí tělo se vydouvá do tvaru balonu, krvavý otvor krku se hemží mouchami. Těla koťat by se vešla do mističky dlaně. Maličká a plyny dokulata vydutá; kdyby dlaň naklonila, mohla by z ní vypadnout a kutálet se ze svahu dolů, až do Hrozenku. — Ten ožrala, ten prevít, ten si to odskáče, dusí se vztekem Surmena, bere ji tvrdě za rameno, obrací od té krvavé scény a tlačí do dveří, dovnitř, do malé předsíně.

— Otři si boty, ať nenaděláš, řekne jí nazlobeně, ale není třeba, ona stojí, pomalu šoupe nohama o rohožku a otáčí se, aby ještě zahlédla to, co zbylo z Micky.

— Nedívej se tam, budeš mít zlé sny! přikazuje Surmena a Dora se jako o překot rozběhne předsíní. Ve dveřích do světlice do Surmeny vrazí. Nekonečný zlomek vteřiny, v níž se v letu posledního kroku prosmýkne mezi Surmeniným bokem

a rámem dveří a dokončí svůj drobný krok s pohledem náhle připoutaným k prkenné podlaze. Vedle tatínkových nohou leží maminka, sukni má vykasanou nad stehna a kolem ní, všude kolem ní kaluž temné, zaschlé krve. Ticho. A oni tři ve dveřích jako sousoší.

— Vééén! projede jí najednou jako ostří nože Surmenin vysoký hlas, škubne jí, až celá poskočí, klepne hlavičkou o futra a běží ven, nohy o sebe škobrtají, div že neupadne. Za sebou slyší Jakoubkův vyděšený pláč a Surmenin křik, který se zasekl na jediném slově: — Vééén! Ven! A ona běží, kolem Micky a jejích koťat, podél dřevěného plotu, proběhne vrátky, běží okolo chalupy, po cestě rozmoklé letním deštěm, cestou dolů, dál. Až k Surmeninu. Tam se zastaví, způsobně otevře a zavře vrátka a pomalým krokem jako vždycky zajde k lavičce na náspí. Usadí se a s pohledem upřeným do protějšího kopce čeká. Vidí, jak cestou, kterou právě běžela, pajdá Surmena ohnutá Jakoubkovou tíží, ale rychle, tak rychle, jak ji ještě nikdy neviděla. A už se k ní nese bratrův pláč i Surmenino supění.

Surmena ztěžka dosedne na lavici a s jednou rukou na Jakoubkově hlavě a druhou na jejím rameni je konejší.

— To nic, to nic, říká.

Ale ona jí nevěří. To není nic, toto.

Slunce už zapadlo a do hor se vkrádá tma. Sedí na lavičce a Jakoubkův pláč pomalu utichá, jen tu a tam ještě vyublá v drobném, trhaném vzlyku. Za chvíli už Dora slyší jen jeho pravidelný dech šramotící soplíkem. Surmena už oddechuje klidně, ale ruka objímající Dořina ramínka opásaná řemeny aktovky se jí stále chvěje. Na těch řemenech jsou velké červené odrazky, tak jak si přála. Velké červené placky, které odrážejí světlo, když na ně někdo posvítí, takové, jaké mají děcka zdola,

z Hrozenku. Jely pro tu brašnu s maminkou až do Uherského Brodu, to bylo minulé léto.

Nad jejich chalupou na protějším svahu se už setmělo, noc se vynořila zpoza kopce v pomalém, nezastavitelném proudu, jako by ji někdo vyléval od Bojkovic.

— Zůstanete u mě, řekne pak Surmena.

A když ji ukládá do dek a vydělaných ovčích kůží za pecí, do tepla, které se rozlévá všude kolem ní a po spařeném máku i v útrobách jejího žaludku, stačí Dora ještě zaslechnout: — Nic se neboj, však my to spolu zvládneme. Budeš mi dělat *andzjela*. A budeš se mít dobře. Uvidíš.

ČÁST I

Surmena

Dlouho si myslela, že tou událostí začalo všechno jejich trápení. Jenže ono to vůbec nezačalo tehdy, v tom okamžiku, kdy stáli ve dveřích chalupy na kopravazské kopanici a zírali na těla rodičů. Dora nebyla tak hloupá, aby ze vzrušených tváří vesničanů nevyčetla, že to začalo už kdysi dávno, tak dávno, kam její krátká paměť zdaleka nesahala. Neošálily ji jejich zkormoucené obličejy a řeči jako: — Taková nešťastná náhoda! nebo: — Proč se to stalo zrovna vám!?! Neobalamutili ji, protože i ona byla součástí toho celku, cítila s ním, dýchala s ním. A i když se snažili sebevíc, i k ní to zkrátka časem prosáklo, to, co se neslo šeptandou za jejími zády, totiž to, že to do sebe přesně zapadá, že se to muselo stát nějak takto. Takto, nebo možná trochu jinak, ale zkrátka podobně nešťastným způsobem. Protože i její matka byla bohyně a žádná bohyně nemá lehký osud.

Na druhou stranu, toto zřejmě překračovalo všechny meze, pochopila Dora, když jednou zaslechla, že pod sekerou neskončila žádná, co znala tajemství bohování, už víc než tři sta let.

Tak proč její matka? ptala se pak pořád dokola, ale odpověď nedostala. Nikdo o tom nechtěl mluvit. Kdykoli na to

zavedla řeč, každý se jen zděšeně odvracel, jako by se rouhala přímo před svatými ostatky. Mlčela i Surmena.

A tak jí nezbývalo nic jiného než udusat to někde hluboko v sobě. Dospěla k tomu za několik měsíců a zabouchla za tou událostí dveře, rozhodnutá se k tomu už nikdy, nikdy nevracet. Ať už to začalo, kdy chtělo, a ať už to dopadlo jakkoli.

Ostatně, měla napilno. Musela se učit být *andzjelem* a pod přívalem nových, vzrušujících událostí se pomalu, postupně vytrácel i její žal. Ona — *andzjelem*!

Předtím o nich jen slýchala. O dobrých andělech, kteří vodí potřebné k bohyním a při tom nikdy nepřijdou zkrátka. Nikdy ale žádného nepotkala, i když se kolikrát schválně zdržovala na stráních, ze kterých mohla vidět k Surmeně, k Irmě nebo ke Kateřině Hodulíkové.

— Ukaž mi svého *andzjela*, tetičko! Kdo ti ho dělá? chtěla vědět, kdykoliv tamtudy měly s matkou cestu. Surmena se tvářila, jako by o žádných andělech nikdy neslyšela, a její matka Irena se smála. — Já jsem taky bohyně, a viděla jsi u mě někdy nějakého? ptala se. Jenže její matka byla jiná bohyně, taková zvláštní. Vlastně moc nebohovala. A andělé k ní proto nikoho nevodili.

A teď to tajemství puklo, samo od sebe, otevřelo se jako přezrálý lusk a naráz vydalo všechny své plody — nejenže se dozvěděla, kdo jsou andělé bohyní, ale stala se jedním z nich.

Svět se od základů změnil. Tatam byla dlouhá odpoledne, která se podobala jedno druhému, tytam byly chvíle plné nudy, v nichž se život rozpíjel do rozostřených kontur. Od té doby, co se stala andělem, už nikdy zbůhdarma neseseděla na lavičce na zápraží horské samoty. Její čas se stal součástí

času mnoha lidí, mezi nimiž zastávala důležitou roli. Vykonyvala ji hrdě a s vědomím odpovědnosti k tajuplné tradici, která vycházela z minulosti tak dávné, že si nikdo ze Žítkové, nikdo z Kopanic neuměl představit z jaké. Každý jen uctivě pokyvoval: — Bohování je prastaré, bohyně a *andzjelé* tu byli odjakživa.

Odjakživa, odvždycky. Dora to dobře věděla, co ale do chvíle, než se stala andělem, netušila, bylo, že bohyně a jejich umění jsou taková vzácnost. Že je jinde nemají. Když byla malá, tak si dokonce myslela, že být bohyní je jen jedna z forem existence — že ženy se zkrátka dělí na tetky z pošty nebo jednoty, na dojičky a krmičky z JZD, a na ty, co se živí jako bohyně. Zdálo se jí to být stejně přirozené povolání jako jakékoliv jiné. Ani ji nenapadlo, že by to tak nebylo i jinde.

Teprve až se stala andělem a poznala, z jak velkých dálek za bohyněmi lidé jezdí pro radu nebo léčení, pochopila, jak jedinečné ty ženy jsou. O to nadšeněji pak *andzjelovala* a pečlivě dodržovala všechno, co jí Surmena kladla na srdce.

— Když přijede autobus, stůj vždycky poblíž zastávky, nikoho na sebe neupozorňuj, jen čekej, až tě někdo osloví. Jestli se bude ptát na cestu k bohyni, zeptej se ho, jestli je tak hloupý, že věří na bohyně. Počkej, co ti odpoví. Když bude rozpačitý, doved' ho. Když bude moc sebejistý, radši se klid', od takového nepojde nic dobrého. A dávej si pozor na dvojice. Pamatuj, že lidé sem častěji jezdí s trápením, se kterým se potýkají sami a ke kterému nepotřebují žádné svědky, opakovala Surmena často.

Dora si to zapamatovala dobře. Pečlivě si prohlížela lidi, které vyplivly odpolední autobusy z Brodu, a když viděla někoho cizího rozpačitě se rozhlížet kudy kam, připletla se mu

do cesty a počkala, až se jí zeptá: — Holčičko, prosím tě, nevíš, kde tady bydlí bohyně?

Ti lidé byli různí, obyčejní i zvláštní, téměř vždy osamělí a ustaraní, ale čas od času se mezi nimi objevily i dvojice, před kterými ji Surmena varovala. Nejčastěji to byl muž a žena, oba mladí a zdraví a vůbec nevypadali, že mají nějakou starost — Dora by do nich rozhodně neřekla, že potřebují pomoc bohyně. Na jeden takový pár si dodnes dobře vzpomíná, potkala je zpočátku svého *andzjelování*.

Ta dvojice postávala na zastávce ještě dlouho poté, co autobus odjel, přesně tak, jako to dělávali přespolní, když se rozhodli vyhledat některou z bohyní a neznali k ní cestu. Dora je chvíli pozorovala — turisticky oblečenou ženu, která ve svém oděvu působila v pracovní den nezvykle a která se zprudka napřímila, vždycky když k ní muž, co s ní přijel, úkosem promluvil, a muže v klobouku a dlouhém plášti, který se choval, jako by k ní vůbec nepatřil. Doře se zdáli podezřelí a chtěla proto zmizet, ale dřív než se stačila otočit, zahlédla, jak ten muž kývl a žena se na jeho pokyn vydala směrem k ní.

— Holčičko, prosím tě, nevíš, kde tady bydlí bohyně? zavolala pak na ni ta ženská lísavě.

Dora chvíli tiše přešlapovala, pak ale váhavě přikývla a ukázala na vršek hory Kykule.

— Až tam nahoře, v lese. Vede tam modrá značka, podle ní přijdete až ke křížku a od něj uvidíte jedinou chalupu, tam bydlí bohyně.

Žena jí horlivě poděkovala, vytáhla z kapsy korunu a vtiskla jí ji do dlaně. Pak se otočila a svižně odcházela ukázaným směrem. V závěsu několika metrů ji následoval ten muž. Dora

se za nimi dívala, dokud se jí neztratili v ohybu cesty vedoucí k úpatí divoké karpatské hory.

I dnes by ji zajímalo, jestli ti dva tenkrát přenocovali v krmelci uprostřed hlubokého lesa, kterým nepronikalo nic, jen jediná modře značená stezka, která vedla z Hrozenku ke křížku a pak se ztrácela, nebo jestli se stihli vrátit do vsi. Každopádně poslední autobus na Brod odjížděl v 16.15 a ten stihnout určitě nemohli.

Ale ne všichni přespolní bývali tak podezřelí. Naopak, většinou to byli lidé, kteří Surmenino vědění opravdu potřebovali. Dora je po čase poznala už na první pohled. Zachmuřená starší dáma s taškou byla jistota, ta šla obvykle kvůli dětem. Mladá holka rozpačitě postávající u tabule s jízdním řádem, to byla taky jistota, ta si šla poslechnout o lásce. Taky tam přijížděli lidé, kteří vypadali nemocně. Všechny takové Dora k Surmeně vodila ráda, protože věděla, že jim pomůže a že se jejich tváře už brzy rozsvítí něčím zvláštním, nadějí.

Dora je už na zastávce, kde ji požádali, ať je zavede k bohyni, brala za ruku a vyváděla je nahoru, kolem hřbitova, kopanice Černé, lesem až k rozcestí, odkud už mohli zahlédnout Surmeninu chalupu na Bedové. A přitom *andzjelovala*, přesně tak, jak ji naučila Surmena.

— Měl jste dlouhou cestu? vyzvíдалa Dora a tvářila se přitom, jako by jí to přišlo na jazyk jen tak, aby řeč nestála.

— Nejste po cestě unavený? Surmena vám uvaří čaj z jitrocele, ten vám udělá dobře!

— A cože jste takový smutný? To vás něco trápí? Na těle? Nebo na duši?

Neumí ani spočítat, kolikrát to se Surmenou procvičovaly — systém chytrých otázek, jejich rozptyl v čase a ledabylost

jejich kladení. Jakoby samosebou si pak s nimi Dora během dlouhé cesty na vrcholek žítkovských kopanic povídala. A čím výš do hor stoupali, tím byli vřelejší a upřímnější, jejich dlouho potlačované starosti z nich vyvěraly, někdy pomalu, jindy o překot, ale s vědomím, že už už dojdou úlevy, že balvan svého trápení co nevidět složí na prahu chalupy, k nohám ženy, která prý pomůže s každým soužením. Během toho výstupu tak Doře, neznámému cizímu děcku, které jim za chvíli mělo zmizet ze života, prozradili, co je trápilo, a tak na konci té cesty, tam, kde se stezka větvila ke dvěma kopanicím, Kopravům a Bedové, a kde se s nimi loučila, o nich Dora věděla všechno. No a pak stačilo už jen těch deset minut, o které lesíkem přiběhla zezadu k Surmenině chalupě dřív než návštěvník obcházející louku po obloukem se vinoucí cestě, aby jí mohla říct, co se dozvěděla.

— Tak pojdte, pojdte, vítala pak Surmena návštěvníka, dřív než otevřel vrátka v plotě, — pojdte a nebojte se, já vám pomůžu, od bolesti zad i od té patálie s těmi ztracenými penězi, jste vy to ale hlava děravá, že? Ale nevadí, snad nebude zas tak zle, tak pojdte, pojdte, však my už spolu vymyslíme, jak to celé napravit!

Nebylo jediného návštěvníka, který by neupadl v nábožnou úctu před ženou, která, sotva jej uviděla, dokázala přečíst všechna jeho soužení, aniž by cokoliv vyslovil. Ti lidé pak pokorně vcházeli dál, do tmavé světnice, v níž se zastavil čas v polovině minulého století a kde Surmena rychle stavěla na plotnu hrnek na roztavení vosku a na stůl mísu s chladnou vodou. — Tohle je to, co jim pomůže nejvíc, smála se po jejich odchodu dobrosrdečně Surmena, když se jí Dora později ptala, jestli ty lidi nepodvádějí.

— Když už se odhodlali přijít až sem, za neznámou starou ženskou, o které podle kdovíjakých povídaček věří, že jim může pomoci, tak už musejí být v pořádné šlamastyce. Možná bývám jejich poslední naděje. Jdou sem a mají strach, taky pochybují, ale naděje je sem táhne. A abys věděla, častěji jsou to takoví, kteří nemají potíže na těle, ale na duši. A takovým se pomáhá líp, když se přestanou trápit zbytečnými otázkami, jestli mám nebo nemám schopnost jim pomoci... Víš, jak se jim uleví, když hned na prahu uvěří, že mám zvláštní moc? A čemu se vzájemně vyhneme s těmi, co by se přede mnou hlídali říct na plnou hubu, co mají za potíže? Říká se, že víra uzdravuje. A oni věří, že jim pomůžu, a to se pak taky splní. Už tomu rozumíš? To není podvod, to je chytrá pomoc.

Dora na to přistoupila bez dalších otázek, stejně jako na Surmenin příkaz: — Jen o tom nesmíš s nikým mluvit. Nikdy nesmíš říct nikomu jinému než mně, co ti ti lidé po cestě říkají a že s tebou vůbec mluví. To je tajemství, které musí zůstat jen mezi námi, rozumíš?

Dora kývla.

— Kdyby se to prozradilo, už by ta pomoc nefungovala. Chápeš?

Dora znovu přikývla.

— A hlavně hled' vždycky na všechno, co ti lidi povídají, co nejrychleji zapomenout. To udělej kvůli sobě, jinak tě jejich trápení brzo začnou trápit taky. Slibuješ?

A Dora slíbila, protože v té době neexistovalo nic, co by Surmeně odmítla.

Surmena se jich ujala, když jí bylo osm a Jakoubkovi čtyři. Určitě ani nepomyslela na to, že by mohli jít k někomu jinému, tím si je Dora jistá. Tehdy ještě nebyla tak stará, aby je nezvládla, a její široké srdce by jí nedovolilo zachovat se jinak. Navíc svoje děti neměla a Dora je dodnes přesvědčená, že jí je vlastně nahradili.

Tenkrát, když k ní přišli, to bylo v šestašedesátém, bylo Surmeně přes padesát. Ale bylo v ní cosi, co z ní dělalo stařenou už tenkrát. Možná to bylo těmi vlasy zavnutými v šátku, který ke kopanickému kroji nosila, i když nebyla nikdy vdaná, tou sítí drobných vrásek křížících se v nepravděpodobných, jedinečných cestách po jejích tvářích a tím způsobem držení těla, kterým se snažila skrýt sama v sobě. Chodila schoulená, s propadlým hrudníkem, a chůze se tomu říkat skoro nedalo, spíš to bylo takové vrabčí poskakování, za které mohla ta noha, co se jí při každém našlápnutí trošku podlomila, až to vypadalo, jako by hopsala. Říkávala, že je to památka na válku, když se utíkala schovat do lesa a spadla tak nešťastně, že ani ona si neuměla pomoci. Široko daleko vyhlášená *napravjačka* a kulhá, říkali si lidi potom. Jenže jak by si mohla sama správně trhnout vykloubenou nohou, trhnout a prudce otočit, aby vyjetý kloub přesně zapadl na svoje místo? Udělala, co se dalo, sklínila si nohu dlouhými větvemi a čekala — tři dny a tři noci, sama v lese, než se přežene fronta.

Později byla Dora několikrát svědkem, jak Surmena podobný zákrok prováděla. Stála rozkročená nad zraněným a v hlubokém předklonu objímala jeho stehno nebo lýtko, podle toho, který kloub byl vymknutý, a pacientův kotník svírala v podpaží. Vší silou zatáhla, trhla a stočila nohou, zraněný zakřičel tak, až Dora myslela, že umírá, a pak byl najednou klid —

kloub vjel zpátky. Ptala se jí, kde se to naučila, a Surmena se tehdy nad tou vzpomínkou tak zvláštně ušklíbala. Bylo to prý to jediné, co se nenaučila od své matky, bohyně Justýny Ruchárky. Naučila se to díky hrozenkovskému hrobníkovi a vlastně přímo od lidí. Od mrtvých lidí. Vybral si ze všech bohyní na Žitkové zrovna ji, protože v chalupě žila sama jen s mladší sestrou Irenou. Tak jí je tam jednou večer přivezl. Slyšela prý už zdálky, jak tenkrát kosti hrkaly jedna přes druhou ve třech dřevěných bednách poskládaných na rykši, na které jí je přivezl rovnou ze hřbitova a složil v sednici. A že prý ho napadlo, že by se na nich naučila, jak se jednotlivé kosti skládají k sobě. Nedal si vymluvit, že je to v kraji potřeba. Zvláště v časech, kdy hrozila válka. Nejdřív byla Surmena zděšená. Tři bedny jí stály ve světnici tři dny. Zavřené, tak jak je tam hrobník složil, a ona s Irenou spávaly na půdě, aby s nimi nemusely být v jedné místnosti. Jenže hrobník přicházel každý večer, aby se podíval, jak pokročila, a třetí den už to nevydržel, vypáčil víka beden a sám začal brát vybělené, jen hlínou trochu zamazané kosti do rukou a pokoušel se je skládat k sobě. Surmena prý nejdřív myslela, že omdlí. Ale pak jí to nedalo. Vytrhla nešikovnému hrobníkovi kosti z rukou a dala se do skládání sama, podle toho, co do té doby z lidského těla znala. Neúnavně zkoušela zaklínit jednu kost do druhé, drátovala je rozstříhanými oky z plotu, rýpala se v nich prý tak dlouho, až do sebe sedly a ve světnici jí stáli tři krasavci. A byli to tihle tři, kvůli kterým se prý už nikdy nevdala. Jen její věhlas se díky nim roznesl ještě dál a k napravování k ní pak přicházeli lidé z moravské i slovenské strany. A přicházeli i potom, co se rozneslo, že sama se na nesrovnanou nohu už nikdy pořádně nepostaví.

Takovou, pajdavou a schoulenou, si ji Dora pamatovala odvdžycky. Ale jako by se to její povahy ani nedotklo — byla tvrdá a nesmlouvavá k sobě, nikdy se nevyhýbala žádné fyzické práci, ani když jí musela její nedostatečnost překážet, a byla taková i k jiným. I k nim, k dětem.

Dnes je jí Dora za tu láskyplnou bezohlednost vděčná, za to, že se nad ní tenkrát neslitovala a nenechala ji nad tou katastrofou vydechnout. Děkala, jako by se nic nestalo, a k práci i do školy ji hnala hned druhý den. Jen ji během těch prvních odpolední čekávala i s Jakoubkem před školou, aby ji vyvedla nahoru na Bedovou, jako by tušila, že se kolem ní bude tvořit vějíř zvědavců, kteří se nestyděli častovat ji dotěrnými otázkami, nebo ještě hůř — litovat ji. To byl jediný ústupek, jímž jí chtěla ulehčit těžké chvíle týdnů následujících po události, která jí, Doře, tak náhle a dramaticky změnila život.

Dora Idesová

— Ta tvoje Surmena, poslouchej, přitočila se k ní jednou na obědě kolegyně Lenka Pavlíková, — dívala ses někdy do seznamů?

Dora zavrtěla hlavou. Nevěděla, proč by měla. Seznamy přísluhovačů režimu hýbaly republikou už dlouho, ale nedomnívala se, že by teď, bezmála devět let po revoluci, měly hýbat i jí.

— Já sice nevím, jak by to mohlo souviset s tím tvým výzkumem... Ale všimla jsem si, že je tam napsaná. Jenom jméno. Je pár řádků nad mým strýcem, tak jsem si nemohla nevšimnout. Říkala jsem si, že by tě to mohlo zajímat.

Doře se rozbušilo srdce. Surmena v seznamech? Proboha proč?

Mátožně pak vystoupala o dvě poschodí výš a zavřela se ve své pracovně.

Do té chvíle měla dojem, že už propátrala všechno. Že jí neunikl jediný pramen, jediný zdroj. Že za ta léta, která zasvětila rozkrývání Surmenina osudu a posléze osudu ostatních bohyň, nevynechala, nepřehlédla nic.

A stálo ji to nepopsatelné úsilí. Strávila desítky hodin v badatelných zaprášených archivů, vyšlapala desítky kilometrů bělokarpatských stezek hrbící se pod batohem, v němž kromě dárků pro pamětníky táhla i těžký magnetofon s hádkem šňůry mikrofonu, do něhož stejně nakonec odmítali mluvit. Strávila měsíce a roky shromažďováním toho, co ji teď obklopuje, pečlivě katalogizováno, zříceno, zálohováno, zastrkáno do složek a tlustých šanonů, popsáno a vsunuto do regálů kolem stěn její pracovny. Vstupuje do ní denně jako do chrámu. Se stejnou posvátnou úctou se rozhlíží po jejích zdech, protože podél nich je v těch několika železných regálech uloženo všechno. Všechno, o čem si do té doby myslela, že mohla objevit.

Jenže se asi mýlila...

Dora rozrušeně přecházela úzkým prostorem pracovny. Odmítala té zprávě uvěřit. Nepřehlédla se Lenka Pavlíková? Nespletla se? Proč by měla být Surmena v seznamech? Nakonec sedla k počítači a na stránkách městské knihovny si k prezenčnímu studiu objednala výtisk Cibulkových novin se seznamy. Navečer, až půjde z práce, si to ověří.

Do té doby ale zbývalo ještě několik hodin, představa jejich pomalého utíkání ji mučila. Chvíli se snažila navázat na to, co dělala dopoledne, a aspoň ukončit rozdělanou práci, ale marně. Dělala chyby, nedokázala se soustředit. Nakonec se přistihla, jak jen sedí za svým pracovním stolem, s rukama složenýma v klíně, a pohledem těká z obrazovky počítače na knihy a složky v regálech, víc nic. Ten den bude zkrátka promarněný. S povzdechem vztáhla ruku ke knize, na jejíž hřbet ještě před chvílí bezmyšlenkovitě civěla. Byl to svazek v černých, plátnem potažených deskách, na nichž byl zlatě

vyražen titul ŽÍTKOVSKÉ BOHYNĚ. A pod ním její jméno. První výstup toho roky trvajících úsilí. Chtěla, aby po nich, po bohyních, něco zbylo. Její diplomová práce.

Dnes má Dora k jejímu obsahu výhrady. Ale ve skutečnosti za to, že ji na sklonku osmdesátých let vpustili sem, do stinných chodeb a těsných pracoven etnografického ústavu, vděčí právě jí. To díky ní akceptovali její žádost a místo toho, aby ji umístili do nějakého regionálního muzea, mohla zůstat v Brně, v Ústavu pro etnografii a folkloristiku Akademie věd, a hlavně blízko Jakoubkovi. A nechali ji tu i potom, po revoluci, kdy se celá instituce otřásla v základech. Asi proto, že ona i její výzkum byly tak málo konfliktní a její povaha tak málo průbojná, že v mělkém moři české etnologie nemohla ohrozit žádnou židli nad sebou, ani tu bývalou, ani tu současnou. S počtem článků, konferenčních příspěvků a citací tak akorát, s nulovými ambicemi na kariérní postup, zahloubaná do jakési vlastní věci, která se odvíjí mimo proud atraktivních témat, za nimiž se honí ti dravější, stojí přesně tam, kde ji ostatní chtějí mít: mimo bojiště. Zavřená ve své pracovně, která se po léta nezměnila, si dělá na svém. Píše. Novou práci, ve které by splnila to, co v té diplomové splnit nemohla.

Jenže teď je s tím konec, musí přestat. Nemůže pokračovat, dokud nebude vědět, co se skrývá v útrobách archivu ministerstva vnitra, kde jsou uloženy informace o spolupracovnících Státní bezpečnosti. O práskačích a donašečích, o špezech a špiclech. Dora cítila závrať, když mezi nimi toho večera v knihovně skutečně našla Surmenino jméno. Zavřela Cibulkovy seznamy a ještě dlouho nad nimi seděla bez hnutí, neschopná se zvednout a odejít. To neskutečné, nemožné zjištění ji ochromilo. Tu noc usnula až nad ránem.

Žádost o lustraci odeslala na ministerstvo hned druhý den. Surmenová Terézie (1910—1979), bytem na kopanici Bedová, Žitková č. p. 28, okr. Uherské Hradiště. Předcházelo tomu několik telefonátů a zpečetila to zásilka z matriky obecního úřadu na Žitkové, která obsahovala úřední ověření Dořina a Surmenina příbuzenství.

— Vyrozumění vám přijde do tří měsíců, zněla odpověď, když o několik dní později Dora kontrolovala, jestli její žádost i požadované dokumenty na ministerstvu obdrželi.

Od té chvíle už jí nezbývalo nic jiného než čekat. Čekat, trpělivě, den za dnem, týden za týdnem, tři měsíce.

Zatímco čekala, znovu procházela materiál, který jí pod rukama za ta léta narostl, kontrolovala vlastní výstupy a dílčí závěry. A v duchu si prokreslovala řetězící se schéma událostí, které se dotkly životů bohyní a které pramenily kdesi v hluboké minulosti a končily u jejích nohou rozlité v deltu osudů mnoha lidí, z nichž většinu zná. A taky vzpomínala. Umí to tak, jako by se věci odehrávaly přímo před ní, stačí přivřít oči a oprostít se od okolí, a je tam. V kraji bohyní, na Žitkové, v chalupě s Jakoubkem nebo se Surmenou... Snad jen díky těm představám, které přicházejí, kdykoliv si je přivolá, přežila všechna ta léta, všechny ty dlouhé roky, které strávili odloučení, rozprášení do různých koutů Moravy, každý jinde, každý sám. Bez nich by se na internátě a později v Brně zbláznila. I teď ji ty představy posilují. A jsou plnější a barvitější, kdykoliv zjistí něco, co zapadne do roztráštěné mozaiky historie žitkovského rodu bohyní, ať už je to střípek kauzy těch, které byly souzeny za čarování, nebo těch, které ještě před několika desetiletími uháněl uherskohradištský soud. Z dokumentů,

které o nich našla, jako by je znala tak důvěrně jako Surmenu. I když — znala ji skutečně?

Od chvíle, kdy se potvrdilo, že Surmena měla něco společného s StB, zmítaly Dorou pochybnosti. A navíc se k nim připojila nervozita, která vzrůstala spolu s blížícím se koncem tříměsíční lhůty. Přála si znát výsledek, ale zároveň se ho bála, strach a touha se v ní svářily.

Nakonec to nevydržela a posledního dne třetího měsíce do archivu zavolala.

— Lustrace ještě není u konce, jste v pořadníku, zněla lhostejná odpověď úřednice.

Doru to zaskočilo. Jak to, že pro ni ještě nemají žádnou zprávu? Je možné, aby se Surmenin svazek ztratil? Nebo že by jí ho nechtěli vydat? Panikařila a den za dnem, které se zřetězily v týdny, v ní sílil pocit, že napětím exploduje.

Až do rána, kdy ticho její pracovny prořízl surový zvuk telefonu.

— Máme pro vás ten svazek. Surmenová Terézie, devatenáct set deset až sedmdesát devět. Nikoliv spolupracovník, ale osoba sledovaná. Kdy si přijedete? zeptal se rezervovaný hlas na druhé straně.

Archiv: den první

Velká růžová složka formátu A4, kterou před ni položili, byla nadepsána jejím jménem. SURMENOVÁ TERÉZIE. Ležela na nové, ještě se lakem lesknoucí desce stolu badatelny pardubického archivu StB, kam Dora vyrazila o několik týdnů později, hned, co jí dopisem oznámili, že svazek lustrované osoby byl v kopii na pobočku doručen.

Složka byla nečekaně objemná, její tloušťku Dora odhadovala na dobrých sedm osm centimetrů. Bylo zřejmé, že projít všechno bude trvat hodiny. Dora po ní sáhla. Mezi zběžně listujícími prsty jí propadaly strojopisně vyplněné formuláře a popsané listiny, novinové výstřižky i rukou psané poznámky.

Stísněně polkla. Byla šťastná, že se ukázalo, že Surmena nepatřila k informátorům StB, na druhou stranu měla obavy z toho, že se před ní Surmenin osud otevře v dosud netušené podobě. Anebo že se znovu ozve bolest, která je v ní zasutá od té doby, co je od sebe kdysi tak surově odtrhli.

Rozechvěle otevřela ohmatané desky a vzala do rukou zašlý list průklepového papíru označený číslem jedna.

1

Okresní oddělení Veřejné bezpečnosti v Uherském Brodě

č.j. ČVS VB-3814/01-1953

Radě Místního národního výboru ŽitkováVěc: SURMENOVÁ, Terézie – Vyžádání zprávy o pověsti

Žádáme o vypracování zprávy o pověsti Terézie Surmenové, nar. 24. 7. 1910, bydlištěm Žitková č. p. 28, ve které budiž uveden její třídní původ, její smýšlení a aktivity za války, politická příslušnost dřívější a nynější, dále pak její účast na veřejném životě, poměr k lid. dem. zřízení a k práci, rodinný život, osobní a charakterové vlastnosti.

Zprávu ve dvojím vyhotovení zašlete nejpozději do 8 dnů zdejším 00-VB.

Práci čest!

Náčelník: Dvořák

Dne 17. 9. 1953

2

Rada Místního národního výboru Žitková

č.j. ČVS VB-3814/01-1953

Okresnímu oddělení Veřejné bezpečnosti v Uherském BroděVěc: SURMENOVÁ, Terézie – Zpráva o pověsti

Terézie Surmenová, nar. 24. 7. 1910, svobodná, pochází z malozemědělské rodiny, organizována nebyla nikde ani před válkou, ani po roce 1945, je bezpartijní. Její poměr k dnešnímu lid. dem. zřízení nedá se hodnotit kladně,

jakož i ke kolektiv. práci v JZD, do nějž se se svým polem o výměře 1,6 ha odmítá zapojit. Účastna veřejného života není, avšak za nečinnou se pokládat nedá, neboť se stýká s mnoha občany, kteří ji vyhledávají pro její údajné léčitelské schopnosti, což dělala jak za války, tak i nyní. Tuto její pověst odsuzují místní soudruzi proto, protože se jedná o podvod na důvěřivých a nepokrokových našich československých občanech. Z tohoto důvodu jsme nuceni hlásit, že charakterové vlastnosti má špatné, neboť se soustavně obohacuje na úkor společnosti, a to příjmy za zmíněnou léčitelskou činnost spojenou s černým obchodem s bylinami.

Rodinný život taktéž nevede spořádaný, je známo, že se stýkala s Janem Ruchárem, nar. 17. 1. 1884, bydlištěm Žitková č. p. 98, kterýžto byl bratrancem její matky, a z tohoto nesezdaného svazku vzešly dvě děti, které obě krátce po porodu zemřely, 1939 a 1942. Dodávky plní.

Práci čest!

Tajemník MNV: Lipták

Dne 25. 9. 1953

Dora strojopis zaraženě odložila.

Surmena se nikdy nezmínila, že by měla děti. Nepečovala ani o jejich hroby, a to na hřbitov pravidelně chodívali upravovat náhrobky zemřelých příbuzných. Děti? A s Ruchárem?

Dora si zprávu nedůvěřivě přečetla ještě jednou, než ji obrátila lícem na levou stranu desek rozhodnutá zeptat se na to Baglárky, hned jak příště pojedje na Žitkovou. Ta snad bude vědět víc.

Ale nakonec, kvůli nemanželským dětem se o Surmenu začínat nezačali. Problémem bylo očividně Surmenino bohování. Dora spěšně sáhla po následujícím dokumentu. Byla to další výzva uherskobrodské Veřejné bezpečnosti, v níž se dožadovali podrobnějších informací o Surmenině činnosti.

Uvádějte, kdo jsou občané, kteří Surmenovou navštěvují, pokud je vám jejich totožnost známá, a informujte, za jakým účelem využili její činnosti...

Z listů, které se před ní pak jeden za druhým vynořovaly, vyplývalo, že tajemník Lipták nenechal úřady čekat dlouho. O týden později do Brodu putovalo několikastránkové hlášení o Surmeniných aktivitách, v dalších týdnech vyžádané doplňky a upřesnění, později i opisy několika zápisů z jednání MNV. *Té nehoráznosti se musí udělat přítrž! stálo v nich. Taková činnost je skvrnou na tváři obce! Zabraňme u nás nepovolenému podnikání!* vyjadřovali členové MNV horlivě svůj nesouhlas s nepokrokovým konáním občanky Surmenové.

Bylo to na sklonku následujícího roku, kdy Surmenu poprvé předvolali na policejní stanici.

Nic.

Samozřejmě. Co by jí taky mohli dokázat?

Dora s uspokojením odložila dokument o zastaveném vyšetřování.

Pod ním se objevil svazek dopisů zastrčený v průsvitné folii. Opatrně vytáhla zažloutlé papíry; některé byly rozložené obaly od cukru nebo od mouky. Vnitřní, nepotištěnou stranu pokrývalo drobné dětské písmo.

Žvásty, smyšlenky a pomluvy. Dora jimi nevěřicně listovala.

Trávení domácích zvířat kvůli sousedské nevraživosti. Příprava omamných nápojů, po kterých konzument ztrácí vlastní vůli. Podrývání morálky vesnické mládeže. Ty dopisy psala Ruchárová. Dora si pomyslela, že se musela žárlivostí zbláznit, když byla schopná tak zoufale nesmyslných udání. Jenže mezi těmi nesmysly, které vpisovala do křivě ubíhajících řádků, se tu a tam objevila i nějaká důležitá informace. Kdo Surmenu navštívil. Co po ní chtěl. Co jí za to dal.

Stávala snad u cesty z Bedové a zpovídala návštěvníky vracující se od Surmeny, kteří jí ve své bezbřehé úlevě vyzvonili, na co se jich pokradmu ptala?

Dora ty neomalenosti znechuceně zastrkala zpátky do foliového obalu. Mrzutě pak listovala několika dalšími zprávami z žitkovského výboru, dokud jí pohled nepadl na list adresovaný uherskohradištské prokuratuře.

23

Okresní národní výbor, zdravotnický odbor,

Uherský Brod

č. j. : Zdrav. 277/1955

Krajské prokuratuře Uherské Hradiště

Věc: Žádost o prošetření nepovolené lékařské praxe Surmenové Terézie

Zdravotnický odbor ONV v Uh. Brodě byl upozorněn na skutečnost, že občanka SURMENOVA TERÉZIE ze Žitkové provozuje nekvalifikovanou lékařskou praxi za úplatek. Poslední dobou, jak se dozvídáme od pacientů i jak můžeme sami sledovat, objevilo se několik případů „napravování“

vykloubených končetin. Je zde nebezpečí, že svým neodborným zákrokem nebo radou jmenovaná nemocné poškozuje. Důvodné obavy máme v těchto zachycených případech:

ÚBĚHLÍKOVÁ JANA, nar. 27. 6. 1953, dcera závorníka, Zlechov č. 43 – vykloubená kyčel.

ČERNOCHOVÁ JARMILA, nar. 19. 11. 1954, dcera karosáře, Polechovice č. 12 – vykloubená kyčel.

TOUŽIMSKÁ RENATA, nar. 3. 12. 1950, dcera učitele, Strážnice č. 86 – vykloubené zápěstí.

Ve všech uvedených případech bylo zavedeno příslušné odborné léčení. Rodiče se však nedostavovali ke kontrolám, a jak bylo posléze zjištěno, dojížděli místo toho ke jmenované Surmenové, která na dětech prováděla jakési manipulace, a to za finanční úplatu. Poškodila je v tom, že přesvědčila rodiče o úspěšnosti svého zákroku, a tímto oddálila řádnou péči ordinovanou ošetřujícími lékaři. V případě odložení léčby se tato protáhne na dvojnásobek, čímž se prodražuje, což jde k tíži státu.

Doporučuji Okresní prokuratuře, aby činnost občanky Surmenové prošetřila a další její léčitelské snahy znemožnila. Jest třeba tak učinit zejména i proto, že léčení se dostává všem občanům naší lid. dem. republiky v odborných zařízeních státní zdravotní správy v nejvyšší možné kvalitě, a to zdarma, takže není potřeba, aby nemocní vyhledávali laickou pomoc a ještě za ni vydávali nehorázné finanční sumy.

Vedoucí zdrav. odb. rady ONV: MUDr. K. Lešný

Dne 27. 4. 1955

24

Krajská prokuratura v Uherském Hradišti

č.j.: Zdrav. 277/1955

Okresnímu oddělení Veřejné bezpečnosti v Uherském Brodě

Věc: Surmenová Terézie – nepovolené provozování lékařské praxe – prošetření

Zasíláme vám oznámení zdravotnického odboru ONV v Uh. Brodě se žádostí o prošetření. Šetření ať je zaměřeno na zjištění okolností rozhodných k posouzení, zda jednáním jmenované není dána skutková podstata trestného činu podle §221/1, příp. §222/1 tr. z.

Zprávu o výsledcích šetření zašlete zdejší prokuratuře do jednoho měsíce od doručení tohoto oznámení.

Správce Krajské prokuratury: JUDr. Maňák

Dne 9. 5. 1955

25

Okresní oddělení Veřejné bezpečnosti v Uherském Brodě

č.j.: Zdrav. 277/1955

Krajské prokuratuře v Uherském Hradišti

Věc: Nepovolené provozování lékařské praxe T. Surmenovou – zpráva

K vašemu dožádání ze dne 9. 5. 1955 sdělujeme následující: V případech oznámených ONV-ZO UH bylo vyšetřováním zjištěno, že matka ÚBĚHLÍKOVÉ JANY, Jiřina Úběhlíková, nar. 12. 2. 1930, bytem Zlechov č. 43, Surmenovou nikdy nenavštívila. Ohledně vykloubené kyčle své dcery udává,

že tato jest zcela zdráva, což demonstrovala ukázkou chůze dcery, která (nyní 2letá) stojí a chodí uměřeně svému věku. Na dotaz, proč po prvotních potížích dále nenavštívila ošetřujícího lékaře v UH, uvedla, že kyčel se dítěti sama spravila, takže to nepovažovala za nutné.

Také Černochová Jarmila, nar. 12. 3. 1929, bytem Polechovice č. 12, matka ČERNOCHOVÉ JARMILY ml., navštívení Surmenové popřela a uvedla, že její dcera jest v pořádku. Matka TOUŽIMSKÉ RENATY, Toužimská Ludmila, nar. 13. 2. 1925, bytem Strážnice č. 86, jejíž dcera trpěla vykloubeným zápěstím a která se dostavila na naše vyzvání k výslechu, uvedla následující:

„Byla jsem v obvodním středisku v Uh. Hradišti u doktora Hřiba druhý den po dceřině úrazu, poněvadž dítě plakalo celou noc a mělo zapuchlou ručičku, a tento mně řekl, že úraz u dítěte jest nepatrný, a bez ošetření nás poslal domů. Poněvadž dítě plakalo dál, navštívila jsem třetí den Surmenovou, o které mi bylo řečeno, že je vyhlášenou léčitelkou. Tato dceři s rukou provedla nějaké pohyby, něčím ji natřela a pak ji zavázala, přičemž dítěti se ulevilo tak, že už neplakalo. Takto jsme ruku nechali týden, jen jednou jsme obvaz vyměnili a namazali mastí, kterou nám Surmenová připravila, a ruka se dítěti vyhojila. Nyní jí normálně hýbá.“
Na dotaz, zda Surmenová žádala nějaké peníze, odpověděla Toužimská záporně, ale uvedla, že jí s sebou jako dar přivezla vajíčka a sádlo. Odeslali jsme Toužimskou s dítětem ke kontrole na ortopedické oddělení zdejšího OÚNZ k primáři MUDr. Dufkovi, který nám po vyšetření sdělil:

„U dítěte šlo pravděpodobně o pouhou distorsi levého zápěstí. Plyne z povahy lehkého úrazu, že během několika

dní dojde ke spontánnímu vymizení bolestí i úpravě funkce. Z této zkušenosti zřejmě vycházel ošetřující lékař, kterému se obvázání úrazu jevilo jako zbytečné. Skutečnost, že po nějaké době došlo k úpravě stavu, dokazuje, že lékařovo stanovisko bylo správné. Přičemž se domnívám, že stabilizace proběhla samovolně a že by k ní došlo i bez manipulace prováděné Surmenovou.“

MUDr. Dufek dále důrazně požádal o zamezení činnosti Surmenové, která svými neodbornými zákroky mate veřejnost a komplikuje výkon služby kvalifikovaným lékařům.

Vyšetřování proběhlo také v místě bydliště šetřené, kde operovali npor. Vařejka a por. Kladka. Akce zahájena dne 19. 5. 1955 v 9.15 hod. na MNV Žitková. Přítomen předseda s. Loubal a tajemník s. Lipták.

Činnost Surmenové popsali jako nekalou a podvodnou, okrádající lidově demokratické zřízení vlivem rozkrádání veřejného majetku Lesní správy Uherský Brod (šetřená zneužívá národního přírodního bohatství), a dále pak provozováním léčení důvěřivých občanů za úplatek. Na dotaz na konkrétní případ odpověděl s. Lipták i s. Loubal, že nevědí, ale odkázali na s. Ruchárovou a s. Hodouškovou, které jakožto starší občanky a blízké sousedky Surmenové budou mít přehled.

V domě na Žitkové č. p. 98 zastižen s. Ruchár, kterého výpověď nepotvrdila tvrzení předs. a tajemn. MNV, Ruchár pouze vypověděl, že na návštěvu k Surmenové chodí řada lidí, které on nezná. O léčení ani úplatcích nic nevěděl. Výpověď s. Hodouškové, bytem Žitková č. p. 46, toto také nepotvrdila. Dotazovaná však uvedla, že vyšetřovaná umí vyléčit dobytek a zažehnavat bouřky a že vidí do

budoucnosti. Výpověď Hodouškové nedůvěryhodná, tázaná se zdá být silně věřící stará osoba podléhající fantastickým představám, bez správné optiky na moderní život v socialistické republice.

Ve 12.45 hod. pokus o výsledk vyšetřované, avšak tato nezastižena doma, kam se nedostavila do 16 hodin. Vyšetřování přerušeno.

Dne 25. 5. 1955 učiněn nový pokus o zastižení vyšetřované, která tentokrát byla doma. Na dotaz, zda zná výše uvedené děti, odpověděla, že nezná. Na dotaz, zda provozuje nepovolenou lékařskou praxi, odpověděla, že neprovozuje, ale že pokud může poradit, tak poradí. Jako konkrétní příklad uvedla kloktání slivovicí, když bolí v krku. Že by k ní chodili pro léčení cizí lidé, popřela. Že by brala za svou činnost úplatky, popřela. Že by kradla z lesů národní majetek, popřela. V domě o jedné světlici a jedné chodbě nalezeno větší množství sušených bylin, jinak nic zvláštního. Vyšetřovaná upozorněna na možné následky pokoutné činnosti.

Akce skončena dne 25. 5. 1955 v 16.53 hod.

Výlohy činily: Kčs 202,-

Závěr: Po provedeném šetření zde existuje důvodné podezření, že vyšetřovaná Surmenová neoprávněnou lékařskou praxi, ač ji popírá, provádí. Šíři jejích služeb ani finanční odměnu, kterou by za své služby měla pobírat, se ale uniformovaným orgánům nepodařilo zjistit. Vzhledem k povaze úkolu se tito domnívají, že činnost Surmenové si vyžaduje hlubšího přezkoumání, které může být úspěšné jedině tehdy, bude-li provedeno v utajení. V tomto ohledu bylo informováno 00 St. bezpečnosti v Uh. Hradišti, kam byly předány

výsledky šetření. Případu se ujal ref. Švanc, III. odb., který jmenovanou už dříve vyšetřoval a kterého kontaktujte v otázce dalšího postupu.

Náčelník: Rudimský

Dne 29. 5. 1955

Ještě u zmínky o kloktání slivovicí se Dora v duchu zasmála. Ale když se v dalších listinách dočetla, že Surmenin případ včlenili do agendy StB, smích ji přešel. Od poloviny roku 1955 Surmenu vedli jako osobu nepřátelskou státu.

V rychlém sledu dní pak vznikly desítky strohých úředních záznamů.

O svěření případu III. odboru uherskohradištské StB a referentu Švancovi. O schválení postupu. O delegování vyšetřování na poručíka Kladku, který provedl první šetření v terénu a byl tak se situací obeznámen. O jeho přijetí za operativního pracovníka uherskohradištské StB, jemuž bylo přiděleno krycí jméno VYKLADAČ... A tak dále.

Povýšil si, snaživec, pomyslela si Dora, pečlivě zarovнала rozložené dokumenty zpátky do svazku a začetla se do dalšího záznamu.

42

Okresnímu oddělení Státní bezpečnosti

Uherské Hradiště, III. odbor

k rukám ref. Švance

Zpracoval: Krycí jméno / Svazek: VYKLADAČ / 15701

Typ spolupráce: operativní pracovník

Evidující správa StB: Uherské Hradiště

Zpráva o prošetření Surmenové Terézie

Vzhledem k faktu, že dosavadní vyšetřování rozpracované osoby nebylo úspěšné z důvodu otevřené nechuti dotazovaných občanů hovořit s orgány VB, bylo nutné provést šetření v utajení. Dle rozkazu jsme se společně s ppor. Novotnou dne 18. 9. 1955 vypravili do obce Žitková, krycím účelem byla turistika. Instrukce ppor. Novotné zněly kontaktovat v akci Surmenovou pod záminkou žádosti o pomoc a zjistit tak formu její činnosti, zatímco já jsem kontaktoval místní občany za účelem získání doplňujících informací.

Bylo zjištěno, že Surmenová je v místě bydliště dobré pověsti, žije klidným způsobem života. Od r. 1944, kdy skončil její poměr s Janem Ruchárem (bydlícím v blízkém domě pod strání na kopanici Černé se svou zákonnou manželkou), žije osaměle. Rodiče zemřeli před válkou, stýká se pouze s mladší sestrou Irenou, se staršími sourozenci kontakt neudržuje. Z bydliště se Surmenová údajně vzdaluje jen zřídka – jednou týdně dochází do kostela a nakoupit do St. Hrozenkova. Je silně věřící a z nahodilých rozhovorů v místním pohostinství vyplynulo, že i jinak se projevuje nepokrokově (nedůvěřuje lékařům, úředníkům a orgánům, žije v jedné místnosti, kam v zimě přivádí i dobytek), včetně nepřátelského postoje k socialistickému zřízení.

Na dotaz, zda má nějaké styky s veřejností, odpovězeno, že mnoho, ale žádné mimo domov (o stycích do zahraničí spoluobčané nevědí). Informátoři vypověděli o četných návštěvách, které za Surmenovou přicházejí. Provozní místního pohostinství „U nové školy“ vypověděl, že se tyto často zastavují u něho a ptají se na cestu, případně že přicházejí poté, co už Surmenovou navštívili. Vypověděl, že jde většinou

o ženy, které si nechávají hádat budoucnost, nebo o takové občany, kteří si přicházejí pro pomoc v nemoci.

Postoj přítomných spoluobčanů uctivý. Přítomným občanem sděleno, že jeho otci vyléčila tuberu, dále vypovězeno o ženě neznámého jména i místa pobytu, která se opakovaně vracela a byla jí vyléčena padoucnice. Dále vypovězeno, že Surmenová pomocí bylin pomáhá od nejrůznějších „ouroků“ a že také umí napravovat zlomeniny, ale že co se týče věštění budoucnosti, tam nemá tak široké zkušenosti, tam je lepší řečená „Chupatá“ nebo také řečená „Leonora“, ale co se týče krádeží, tam že zas nejlépe pomůže „Krasňačka z Hudáků“. Na dotaz na výši poplatků za takové služby odpovězeno „co kdo dá“, více spoluobčané nevěděli.

Šetření v níže položených částech Žitkové, Kopravy č. p. 17 a Rovné č. p. 44, potvrdilo výše udané. Na dotaz, zda Surmenová pomůže od vředu, odpovězeno, že pomůže, že k ní stačí dojít. Nabídnuta pomoc dcery majitele domu č. p. 44, která zná cestu, načež majitel domu naznačil, ať s ní jdu, že Surmenová pak dá něco i jí.

Z přímého šetření v bydlišti Surmenové zjištěno, že žije velmi nuzně. K neznámému příchozímu se projevuje nedůvěřivě, o přijetí se nechala prosit. Reagovala teprve po pečlivém vyložení obtíží – ppor. Novotná si stěžovala na nespavost a bolesti hlavy. Posléze Surmenová rozehřívala na kamnech vosk, který za doprovodu nesrozumitelného mumlání vlila do misky s vodou. Dlouze pak předstírala, že v něm něco vidí. Přiměla ppor. Novotnou svléknout si blůzu, přičemž jí přejížděla po páteři a pak prohmatávala krk. Poté se rozčílila a vyzvala ppor. Novotnou, ať odejde. Na odchodu jí řekla, že kdyby jí nelhala, tak by jí

pomohla, avšak ne s bolestmi hlavy, ale s obtížemi s počítáním. Na dotaz, zda ppor. Novotná něco dluží, odpověděla, že „od ní by si stejně nic nevzala“.

Akce skončena 18. 9. 1955 v 16.40 hod.

Výlohy činily: Kčs 148,-

Závěr: Šetření prokázalo, že sledovaná osoba se zabývá nepovoleným léčením, za něž přebírá nespecifikovanou odměnu. Prokázalo, že se dopouští podvodné činnosti a že této využívají nepoučení místní i přespolní občané. Její činnost je nebezpečná nejen těmto důvěřivým občanům, ale i celospolečensky, neboť Surmenová svým negativním postojem k socialistickému zřízení a zároveň nezanedbatelným vlivem na síť klientely podryvá postavení naší socialistické republiky. Vzhledem k nedostatku důkazů a svědků ochotných svědčit ale nelze skutkovou podstatu trestného činu podle §221/1 tr. z. prokázat a vznést obvinění. Doporučuji Surmenovou i nadále sledovat, neboť se domnívám, že je jen otázkou času, kdy svou činností zavdá příčinu k tr. stíhání.

Poznámka: Doporučuji odvolání ppor. Novotné z případu, neboť během akce se neprokázala její dostatečná způsobilost k činnosti v terénu (emoční selhání po ukončení návštěvy u šetřené osoby).

Mizera, pomyslela si Dora, když dočetla Vykladačovo hlášení, a s trpkostí listovala dalšími dokumenty.

Jak z nich na první pohled vyplývalo, jeho návrh na sledování přijali se vším všudy — jedna za druhou se za sebou řadily svodky sepisované v pravidelných měsíčních intervalech. Nespouštěli Surmenu z očí. A vyčkávali, až udělá chybu. Vy-

čekávali, zatímco smyčka byla nastražená, rozprostřená kolem jejich chalupy, vinula se ze Žitkové dolů, po cestě k hrozenkovské autobusové zastávce a od ní přímo do Hradiště. Stačilo trpělivě čekat a potom prudce trhnout.

A mezitím se v oku hurikánu odvíjel jejich společný život.

54

Rada Místního národního výboru Žitková

č.j.: 7-Nc 103/66

Okresnímu soudu v Uherském Hradišti

Věc: Osobní a majetkové poměry Terézie Surmenové ve věci nezl. Dory a Jakuba Idesových

Terézie Surmenová je k nezl. Doře Idesové, nar. 30. 10. 1958, a nezl. Jakubu Idesovi, nar. 16. 2. 1961, v blízkém rodinném poměru, je tetou obou dětí, sestrou jejich matky, zemřelé Ireny Idesové, roz. Surmenové. O jejich vzájemném vztahu je známo, že je dobrý. Nezl. Dora a nezl. Jakub Idesovi se nyní nacházejí v její péči, přičemž Dora Idesová denně navštěvuje ZDŠ ve Starém Hrozenkově a Jakub Ides zůstává doma se Surmenovou, která pobírá invalidní důchod. Je známo a lze to i laicky odpozorovat, že Jakub Ides je nedostatečně duševně i fyzicky vyvinut. Zdá se, že nebude schopen nastoupit k povinné školní docházce a že bude i nadále vyžadovat celodenní péči. Tuto mu Surmenová může poskytnout.

Na druhou stranu je zřejmé, že kvůli lhostejnému poměru k socialistickému zřízení naší Čsl. republiky nebude Surmenová považovat za nutné zajistit plně pokrokovou výchovu svěřených dětí. V tomto se nám zdá řešením pravidelná

kontrola sociálního úřadu, který by dohlédl na jejich vývoj.

K majetkovým poměrům T. Surmenové lze říci, že tato pobírá invalidní důchod ve výši 740 Kčs, vlastní 2 kusy dobytka a ještě částečně hospodaří na poli o výměře 1,6 ha. Navíc je známo, že se zabývá léčitelskou činností, z níž jí údajně plynou vysoké příjmy. O životní potřeby sourozenců tak případně není nutno mít obavy.

O léčitelské praxi Surmenové jsme již dříve informovali obv. orgány VB, kteří tuto její činnost prošetřovali, avšak bylo nám sděleno, že šetření bylo zastaveno pro nedostatek důkazů. V takovém případě tedy neshledáváme jiné překážky ve svěřeni nezletilých dětí do péče Terézie Surmenové.

Ved. odboru pro vnitřní věci MNV: Srp

Dne 20. 7. 1966

Dora zběžně prolistovala řadu dalších dokumentů vyjadřujících se k jejich svěřeni do Surmeniny péče. Po žitkovském Místním národním výboru to byla i Okresní prokuratura, Obvodní oddělení Veřejné bezpečnosti v Uherském Brodě a Okresní oddělení v Uherském Hradišti, které potvrdily Surmeninu bezúhonnost, a nakonec i dobrozdání školy zastoupené třídní učitelkou a vyjádření sociálního úřadu. V kontextu těch předchozích hlášení a zpráv Dora skoro nemohla uvěřit, že jejich přechod do nového domova proběhl tak klidně.

Ale proběhl, i když je dál nespouštěli z očí.

Dořinýma rukama procházely další a další svodky, které popisovaly jejich tehdejší život. Před očima se jí strojopisem